

Tuncer Baykara, Anadolu'nun Tarihi Coğrafyasına Giriş I Anadolu'nun İdari Taksimatı, (Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları No:86), Sevinç Matbaası, Ankara, 1988, s.272.

Sadiye Tutsak

Medeniyetin beşiği olarak adlandırılan Anadolu, tarih boyunca çeşitli kültürlerden olan insanları bünyesinde barındırmıştır. Anadolu toprakları üzerinde yaşayan bu insanların, yaşadıkları çevreye ad vermeleri gayet tabiidir. Ancak, geçen zaman içerisinde insanlar çeşitli faktörlerden ötürü Anadolu'nun sınırlarını farklı şekilde çizmişlerdir. Bu farklılık, sadece Anadolu'nun sınırları konusunda değil, aynı zamanda idari bölünme ve adlar konusunda da kendini gösterir. Bu açıdan, Anadolu'nun coğrafi bölüşünü bir bütün olarak tesbit etmek güçtür. Bu sebeple gerek ülkemizde, gerekse yabancı ülkelerde doğrudan doğruya bu konu üzerinde fazla çalışma olmadığı göze çarpmaktadır.

Tuncer Baykara'nın, böylesine önemli olan tarihî-coğrafya sahasında yirmi yılı aşan bir uğraşısının sonucunda ortaya koyduğu bu eseri, konuya bir giriş niteliği taşımaktadır. Baykara eserinde, Anadolu'nun coğrafi olarak fazla gün ışığına çıkarılamayan idari taksimatı konusunda yorum yapmaktan kaçınarak, gerçekleri ortaya koymaya çalışmıştır. Eserini "deneme" niteliğinde yazmaya çalıştığını ifade eden Baykara, tenkidlere ve farklı yorumlara açık olduğunu belirtmektedir.

Baykara eserini şu şekilde tasnif etme yoluna gitmiştir.

Giriş

I. Adlar ve Terimler

II. Anadolu'nun Fethi ve Türkiye Selçukluları

III. XIV.Yüzyılda Anadolu

IV. Osmanlı Devri

V. XIX.Yüzyıl Başlarında Osmanlı Ülkesi

VI. Avrupa Yayınlarında Osmanlı Ülkesi ve Anadolu

Sonuç

Bibliyografya

Ekler

Dizin

Baykara, Anadolu'nun tarihî coğrafya konusuna girmeden önce, hemen "Adlar ve Terimler" başlığı altında birinci bölümü açması, konunun daha iyi anlaşılması açısından oldukça önemlidir. Anadolu'da coğrafi isimler, idarî taksimat ve devlet yönetiminde görev alan kişilerle ilgili terimler ve adlarda zamanla anlam daralması ve genişlemesi ortaya çıkmıştır. İşte, bu ad ve terimlerin nasıl bir değişime uğradığını tesbit edilerek ortaya konulması, Anadolu'nun tarihî coğrafyasının daha kolay anlaşılması yanında, zihinlerde oluşan sorulara da cevap vereceği kanısındayız.

İkinci bölümde, Türklerin Anadolu'yu feth etmeleri ve yayılmaları ele alındıktan sonra, XII. ve XIII. yüzyıllardaki kitabelere göre, Anadolu'nun tarihî coğrafya terimleri ortaya konulmuştur. Ayrıca bu bölümde, Türkiye Selçuklularında ilk idarî teşkilatın nasıl ortaya çıktığının belirtilmesinin yanısıra, subaşılık ve idarî teşkilat konusunda bilgi verilmektedir.

Eserin üçüncü bölümünde ise, XIV. yüzyılda Anadolu'nun siyasi yönden genel durumuna değinen Baykara, bu yüzyılda yaşamış olan kişilerin tarihî coğrafya hakkında kendi eserlerinde verdikleri bilgileri ortaya koyarak, yüzyıla ait genel bir değerlendirmeye bölümü kapatmıştır.

Dördüncü bölümde, erken Osmanlı devrinden başlayarak, XIX. yüzyıla kadar geçen zaman içerisinde devletin idarî teşkilatlanmasındaki aşamalar ele alınmıştır. Bu bölümde, XVI.yüzyılda fermanlara göre, Osmanlı ülkesinde coğrafi adlarının tesbit edilmesi, ayrıca devletin beğlerbeğliklerinin ve sancaklarının aralıklı dört değişik yılda nasıl bir değişim içinde olduğunun ortaya koyulması ilginçtir. Bu yolla "sancak" esasına dayalı olarak oluşturulan Osmanlı idaresinin XVII.yüzyılda eyalet sistemine geçişin tamamlanma aşamasında olduğu işaret edilmiştir.

Beşinci bölümde, XVIII.yüzyılın son çeyreğinde toprak kayıplarının başlaması yanında, XIX.yüzyılda Avrupa devletlerinin Osmanlı devleti üzerinde etkilerinin artmasıyla, eyalet sisteminden vilayet sistemine geçerken idarî teşkilatda meydana gelen değişimler verilmiştir.

Altıncı bölümde Baykara, "Avrupa Yayınlarında Osmanlı Ülkesi ve Anadolu" başlığı altında, Avrupa'da yayımlanan eserlerden bazı bölümler aktararak Osmanlı devletinin idarî taksimatını, kendi siyasi menfaatleri doğrultusunda yönlendirme arzularını belirtmiştir.

Baykara'nın, Ek I'de; XVI.yüzyılda Anadolu'nun sancakları ve alt teşkilatının, Ek II'de ; XVIII. yüzyılda kazalarını ve Ek III de ise XIX.yüzyılda eyalet teşkilatını vermesi araştırmacılara büyük kolaylık sağlayacaktır.

Sosyal tarih sahasında uğraşmayı zevk edinen Baykara'ya, bize bu değerli eseri kazandırdığı için teşekkür ederiz.